

om politiske spørgsmål en sindsoverensstemmelse i en formening om, at en haardnakket fastholden ved teoretiske meninger, en vis stædig og noget sur karakterfasthed, parret med en afgjort tilbøjelighed til naar det var muligt at undgaa et politisk ansvar, var det ene rigtige politiske princip. Derimod staar Halls brede og optimistiske sindelag, hans ægte politiske sans for at finde en udvej, der af de to andre atter og atter karakteriseres som uvederhæftighed, og Halls mandige villighed til i tavshed at paatage sig et stort politisk ansvar. Selv trods P. Andræs naturlige lyst til at fremstille Andræ som den fremtrædende personlighed ved torsdagsmiddagen lyser dog Halls overlegenhed over hans skarpt kritiske venner. P. Andræ har faaet fat i, at det første spørgsmål, torsdagsmiddagene rejser, er det: hvorledes dømte vel Hall selv om samværet hine torsdage? var de ham til behag eller til det modsatte? (III, 158). Men P. Andræ mener disse spørgsmål tilstrækkeligt besvarede ved et par billetter fra Hall fra 1859 og 1861, hvor denne varmt beklager ikke at kunne komme. De er naturligvis lidet oplysende om hans virkelige stemning. Den har sikkert været forskellig til de forskellige tider. Snarest skulde jeg tro, at Hall i de aar, da hans egen førende stilling i dansk politik byggedes op og blev anerkendt, har søgt disse torsdags-sammenkomster for uden selv at sige formeget at høre de to andre kloge mænds argumenter for og imod, inden han selv tog standpunkt; 1860—1863 holdt han sig oftest borte. Efter 1865 havde sammenkomsterne helt skiftet karakter, nu var det ikke længere ledende politikere, men gamle kampfæller fra det svundne politiske liv, der mødtes. Netop de andre to fremragende mænds stadige kritik af og hakken paa Hall i de afgørende aar lader Halls personlige overlegenhed tydeligt fremtræde. E. A.

For den, der skriver disse Linjer, var meget af Gennemlæsningen af Magister H a n s J e n s e n s *Lars Bjørnbak og den bjørnbakske Bevægelse* som et Stykke Barndomstid genoplevet i Erintringen. Mange af de Begivenheder, der skildres, og mange af de Bipersoner, der omtales, levede endnu mer eller mindre klart i Mindet fra den bjørnbakske Bevægelses Tid — Sophus von Haven, Niels Jensen Aabo (bedre kendt som Niels Jensen Dyngby) og Søren Kjær, og fremfor alle naturligvis Hovedpersonen i Bogen: Lars Bjørnbak. Endnu lever der paa Aarhusegnen adskillige, for hvem Hans Jensens Bog har vakt til nyt Liv mange gamle og gode Minder fra deres Barndom og Ungdom.

Dette skal nu ikke forstaas saaledes, som om Bogen kun er af lokal Interesse for de bjørnbakske Egne og de endnu levende

»bjørnbakske Bønder«, hvis man tør bruge det Udtryk. Den sigter videre: det har været Forf.s Formaal gennem Skildringer af Bjørnbaks Person og Virksomhed at give et almindeligt Bidrag til Belysning af det danske Landbodemokratis Historie. Forf. har ikke taget sig Opgaven let. Alle Kilder, hvoraf der med Udbytte har kunnet øses, er samvittighedsfuldt udnyttede: endnu levendes personlige Erindringer, utrykte Breve og ikke mindst, hvad der ved en Opgave som denne jo er uomgængeligt, Pressen i Samtiden, naturligvis først og fremmest Bjørnbaks eget Blad, Aarhus Amtstidende. Og ved Siden af de gennem sine specielle Kilder erhvervede Forudsætninger for Opgavens Løsning medbringer Hans Jensen et betydeligt Kendskab til Tidens almindelige politiske Historie. Derved bliver det muligt for ham, naar Opgaven gør det ønskeligt, at give den specielle Skildring med Udsyn til den almindelige politisk-historiske Baggrund.

Gennem en Række Afsnit gives der en Skildring af Lars Bjørnbak fra Barndom til Død, og der ligger en vis Spænding i at følge Skildringen. Der er jo noget dramatisk i Livsløbet fra den fattige Skolelærerdreng til den fremragende Skolemand og Politiker, hvis Virksomhed og Indflydelse er i stadig Opadgaaende lige til det hele pludselig afbrydes paa det mest spændende Punkt, midt under »Majestætsfornærmelsesprocessen«. I Skildringen tages der ligeligt Hensyn til de to Sider ved Bjørnbaks Virksomhed, som skabte hans Position: Bjørnbak som Skolemand og Bjørnbak som Politiker. Med Hensyn til det første Punkt gøres der udførligt Rede for Modsætningsforholdet mellem Bjørnbak og Grundtvigianismen, særlig til den konkurrerende Højskole i Testrup med Nørregaard som Leder. Den refererede Diskussion f. Eks. om »Folkeaaenden« læses med Fornøjelse. Ved Redegørelsen for Bjørnbaks politiske Virken samler Fremstillingen sig naturligt om hans Stilling i 1864, 1866, 1870, og endelig gives der en dokumenteret Redegørelse for Bjørnbaks Stilling til »Internationale« og den begyndende Arbejderbevægelse i Begyndelsen af 70'erne. Hans Jensen formulerer i denne Forbindelse sit Grundsyn paa Bjørnbak saaledes: Bjørnbak var Gaardmandsvækker og Gaardmandsfører, dette var hans Livs Gerning og Opgave — og ikke, trods Tilløb dertil, at være Arbejderfører. Denne Karakteristik rammer sikkert principielt rigtigt. Bjørnbaks dybe Medfølen med de smaa i Samfundet, et Træk som Forf. ogsaa fremhæver, gjorde det naturligt for ham i alt Fald at forsøge paa ogsaa at faa Husmændene og Arbejderne i Tale. Han havde ingen klar Forstaaelse af Klasseinteressernes afgørende bestemmende Indflydelse ved Udformningen af de politiske Delingslinjer.

Under Skildringen af Bjørnbak contra Grundtvigianerne paa Skolemøderne anfører Forf. følgende karakteristiske Ord af Vilh. Birkedal: »De, der har gaaet i Jætteskole, kan ikke se andet i den smukke Bøgeskov end de mange Penge, Træet kan sælges for, eller andet i de bølgende Kornagre end det timelige Udbytte, men de, der gik i Asaskolen, fik Øje for alt i Naturen, som endnu mindede om dens første Tid, da Vorherre havde skabt den og sagt: »det var saare godt«. Med Rette anerkender Forf. ikke denne Anbringelse af Lars Bjørnbak mellem Jætter og Rimturser og rensrer ham for Sigtelsen for at ville den danske Bøgeskov til Livs, skønt jeg ærligt maa indrømme: jeg tror ikke, han i sine senere Aar fik megen Tid til at færdes i den, uagtet han havde den næsten uden for sin Dør. I denne Sammenhæng gør Forf. følgende Betragtning gældende: det bjørnbakske Syn paa Natur og Historie havde sin Oprindelse i den gamle Rationalisme ligesom det grundtvigske bundede i Romantiken. Denne Tanke kommer ogsaa frem i Begyndelsen af Bogen under Skildringen af Faderens Indflydelse paa Drengen og af den lille Lars' Lektüre, mens han laa ude paa Heden og vogtede Kvæget. Dette er saaledes det almindelige historiske Perspektiv, hvori Magister Hans Jensen ser Lars Bjørnbak. Dog maa det her fastholdes, at denne Karakteristik kun er gyldig med Hensyn til visse almindelige Idéer, ikke med Hensyn til Personen, der var lutter Ild og Lidenskab. Det er maaske en Anke, man kunde gøre mod Bogen, at Forf. vel hist og her giver Bidrag til en personlig Karakteristik, men ikke rigtig søger at give os et samlet Billede af Mennesket Lars Bjørnbak. Mod Slutningen af Bogen betror Hans Jensen sig et Øjeblik til sin Fantasi og tænker sig Lars Bjørnbak i andre historiske Situationer: man kunde ganske særlig tænke sig Bjørnbak som Anfører i et middelalderligt Bondeoprør, i et af dem hvor hans vendsysselske Landsmænd rejste sig for at holde sig Adels- eller Kirkevældets knugende Tryk fra Livet. Eller man kunde tænke sig ham som Folkeprædikant paa Reformationstiden og med de djærvest mulige Ord hugge løs paa Præsteliv og Munkelære. Dette, tror jeg, er ypperligt set. Man kunde, som sagt, kun ønske, at Forf. havde samlet de forskellige Tilløb til personlig Karakteristik til et samlet, levende Billede af Mennesket. Det vilde ogsaa have livet op i Bogen, om Forf. havde forsøgt noget i den Retning ogsaa med Hensyn til enkelte af de mere fremtrædende Bipersoner. Hvor taknemmelig et Objekt i den Retning er f. Eks. ikke en Bondepolitiker som Søren Kjær. Magister Hans Jensen har her et stort Forbillede lige ved Haanden i Engelstofts glimrende, korte og koncentrerede Karakteristik i det biografiske Haandleksikon.

Paa et enkelt Punkt forekommer det mig, at Forfatterens sædvanlige samvittighedsfulde Grundighed lader Læseren noget i Stikken. Det er lige mod Slutningen: det siges, at Lars Bjørnbak ingen Arvtagere fik, og at Bevægelsen, som den var skabt af Bjørnbak, gled ud og fortabte sig, uden at man rigtig kan øjne dens Spor. Dette er rigtigt, men det er netop Spørgsmaalet, hvorfor det er rigtigt, hvorfor var den skabte Bevægelse og det vakte Liv saa nær knyttet til deres Ophavsmands Personlighed, at den næsten tabes af Syne efter Forløbet af et saa kort Spand af Tid. Et Forsøg paa en mere indtrængende Forklaring og Forstaaelse af dette ejendommelige Træk ved den bjørnbakske Bevægelses Historie vilde uden Tvivl have interesseret mange af Bogens Læsere. De Bemærkninger, Forf. har om dette, staar ikke paa Højde med den Omhu, der ellers karakteriserer Bogen.

Alt i alt: Grundighed i Studierne, klog og besindig Vurdering af Situationen og Personer, ogsaa af Hovedpersonen. Magister Hans Jensen fortjener Tak og Anerkendelse for det betydelige Arbejde, der er nedlagt i Bogen, og for det vægtige Bidrag, han har ydet til Løsningen af den Opgave, han har stillet sig: Bidrag til det danske Landbodemokratis Historie. Man maa haabe, han kan faa Tid og Lejlighed til at fortsætte de her begyndte Studier paa en bredere Basis.

Henrik Pedersen.

Dr. Alex. Thorsøe ydede gennem sit lange, flittige Liv særdeles omfattende Bidrag til 19. Aarh.s Danmarkshistorie. Slutstenen paa hans Forfatterskab blev det *Grundrids af den danske Rigsdags Historie* under den reviderede Grundlov, som han naaede at faa udsendt kort før sin Død. Den vil i Litteraturen faa en lignende Stilling og Betydning som de vigtigste af Dr. Thorsøes andre Værker. Det blev jo denne Historikers Indsats i Forskningen, at han i saa høj Grad satte Ploven i ny Jord og derved gav Grundlaget for en foreløbig Orientering saavel som for andres videregaaende Arbejder. Hans Rigsdagshistorie vil ogsaa kunne tjene som en foreløbig Haandbog i et højst vigtigt Emne, ligesom den vil kunne være til Nytte for dem, der engang paatager sig at skrive den Ledetraad i vor nyeste politiske Historie, hvortil vi saa højlig trænger. Værdien som Haandbog bliver vel i og for sig ikke mindre ved den ejendommelige Maade, hvorpaa Stoffet er ordnet. Dr. Thorsøe yndede den annalistiske Fremstilling; han har i denne Bog samlet store og smaa Kendsgerninger, der hovedsagelig opregnes i rent mekanisk Tidsfølge, uden at der bliver taget noget Hensyn til deres indbyrdes Sammenhæng eller til Forskellen i deres Betydning. Uforsvarlig kan man dog ingenlunde